

Dobromila Brichtová, Stanislava Vrbková

REGIONÁLNÍ MUZEUM V MIKULOVĚ A ZPRÁVA O JEHO ČINNOSTI V ROCE 2003

Historie Regionálního muzea v Mikulově sahá až do roku 1913 a souvisí se založením Muzejního spolku. V příštím roce uplyne 80 let od konstituování muzea jako instituce. Již od roku 1924, kdy se jejím prvním ředitelem stal gymnaziální profesor PhDr. Karel Jüttner, začalo systematické vytváření sbírek, jejich evidence i vystavování, výzkum v terénu i spolupráce s vědeckými ústavy.

V roce 1959 našlo muzeum své stálé působiště v prostorách opraveného zámku. V roce 1962 získalo statut vlastivědného muzea s celookresní působností a od roku 1968 nese název Regionální muzeum Mikulov (RMM). Již od šedesátých let uplynulého století má muzeum charakter odborného ústavu, který dokumentuje výzkumem a sběrem vývoj současné společnosti a přírody regionu. Ve svých depozitářích a expozicích dnes uchovává již přes 275 000 sbírkových předmětů z oborů přírodovědných, archeologie, národopisu, historie, vinařství a vinohradnictví, pečuje o dochovaný zámecký inventář a historickou zámeckou knihovnu.

Část svých sbírek muzeum představuje veřejnosti ve stálých expozicích i krátkodobých výstavách v prostorách mikulovského zámku. Další expozici muzeum zřizuje v prostorách mikulovské synagogy, patřící Židovské obci v Brně. Mimo území Mikulova dále provozuje expozici v Dolních Věstonicích, představující přehled současných poznatků ze zdejších světově proslulých archeologických lokalit ze starší doby kamenné, a Památník bratří Mrštíků v Divákách.

Činnost regionálního muzea zahrnuje vedle odborné muzejní práce také péči o zámek a celý zámecký areál, jehož součástí je i členitý zámecký park. Také velmi čtené pronájemny prostor ke společenskému využití (sala terrena, zámecký sál, vinárna, vstupní sál, sál předků a salonky) kladou vysoké nároky na provoz a údržbu, které jsou zabezpečovány z vlastních prostředků muzea.

1. ledna 2003 přešlo muzeum, zřizované dosud Okresním úřadem v Břeclavi, pod nového zřizovatele – Jihomoravský krajský úřad. Nová Zřizovací listina přinesla kromě jiného změnu jména: Regionální muzeum v Mikulově, příspěvková organizace.

Práce se sbírkovým fondem

Sbírkový fond RMM byl průběžně rozšiřován vlastním sběrem a dary. Do přírůstkové knihy bylo k 30. listopadu 2003 zapsáno 133 čísel (cca 6 tisíc sbírkových předmětů – z nich převážnou část tvoří sbírky archeologické). Dle plánu i potřeb byla prováděna intenzivní fotodokumentace biotopů, rostlin a živočichů. Ve všech fondech správcově prováděli revizi sbírkového fondu, průběžně se prováděla katalogizace přírůstků. Muzeum realizovalo 20 zápůjček a 5 výpůjček sbírkových předmětů. Pozornost zaslouží zápůjčka hrobového nálezu germánského náčelníka z Mušova, který byl součástí instalace výstavy z římských provincií v italském Udine. Od dubna byl nález vystavován na společné výstavě Muzea města Brna a Moravského zemského muzea „Římané a Germáni, nepřátelé, rivalové a sousedé“.

Jednotlivé depozitáře byly odpovědnými odbornými pracovníky průběžně kontrolovány a dle potřeby v nich byly instalovány odvlhčovače nebo zvlhčovače.

Herbář byl průběžně ošetřován vymrazováním v muzejní mrazničce, které bylo využito i pro desinfekci drobných dřevěných předmětů z historických sbírek. Celá entomologická sbírka byla kompletně desinfikována. Desinfikovány byly také textilní a kožené předměty umístěné v expozici a rovněž část textilu v depozitáři. Proti dřevokaznému hmyzu byly ošetřeny dřevěné předměty v expozici a několik plastik ze sbírky současného umění (expozice Dílna), které jsou rozmístěny v zámeckých arkádách. Byla provedena

časově náročná konzervace tří velkých dřevěných lisů a také dvou sbírkových předmětů z archeologické sbírky.

Činnost výstavní a kulturně-výchovná

Regionální muzeum představuje ve svých prostorách stálé expozice:

Od gotiky po empír

Expozice připravená v roce 1997 Moravskou galerií v Brně. Prostřednictvím nejhodnotnějších a nejzajímavějších uměleckých předmětů, charakterizujících výtvarný sloh dané doby, prezentuje vývoj životního stylu od gotiky po počátek 19. století. V rámci těchto období expozice tvoří reprezentativní obraz uměleckého řemesla a vývoje bydlení.

Tradiční vinařství na Moravě

Moderně pojatá expozice v podobě lisovny a sklepa z 19. století, otevřená v roce 2000, informuje o historii pěstování vinné révy, výroby vína a jeho prodeje od prvních zmínek (16. století) až do začátku 20. století. Přibližuje celoroční práce na vinici, předvádí nářadí sloužící k obdělávání půdy ve vinici, zařízení k chemické ochraně před škůdci, dává představu o tradičním postupu při výrobě vína. Expozice seznamuje se základními typy vinařských staveb, ukazuje různé vinařské nádoby, vysvětluje specifické vinařské výrazy. Součástí expozice je zámecký sklep se starými vinařskými lisy všech typů z 18. a 19. století a s obřím vinným sudem (1014 hl), sestaveným v roce 1643 na objednávku Maxmiliána Dietrichsteina.

Nachystána na příští sezónu je galerijní expozice lisů, představující kromě jiného též výtvarnou krásu těchto exponátů.

Zámecká knihovna

Zámecká knihovna, patřící k nejvýznamnějším dochovaným celkům na mikulovském zámku, byla veřejnosti zpřístupněna v roce 2000. Její historické prostory tvoří studovna a velký knihovní sál, v němž je v původních barokních skříních z první poloviny 18. století uloženo přes 11 000 svazků knih dietrichsteinské knihovny a další svazky ze šlechtických knihoven (především renesanční knihovna protestantských Hoffmannů z Grünpichlu) spolu s odbornou historickou knihovnou piaristů, převzatou Dietrichsteiny ze zdejšího gymnázia.

Galerie Wenze Grólla

Soubor obrazů a kreseb Wenze Grólla, profesora Vysoké školy užitého umění ve Vídni, rodáka z blízké vesničky Bavyry. Obrazy, věnované vnučkou autora, pocházejí z období dvacátých let uplynulého století a mají vztah ke krajině pod Pálavou.

Galerie „dílna“ – Sklizeň 1994–2003

Od roku 1994 se každé léto konají v zámeckých prostorách Mikulovská výtvarná symposia. Díla, která jsou zde vytvářena, tvoří velmi kvalitní sbírku současného umění. Galerijní expozice s názvem Sklizeň 1994–2003 (letopočet posledního symposia) je instalována jednak v muzejních interiérech, rozměrnější plastiky pak v zámeckých exteriérech.

Židovská čtvrť v Mikulově a Mikulov a moravští Židé (synagoga)

Horní synagoga, zvaná též Stará, nejvýznamnější z mikulovských synagog, se zachovala jako jediná z celkového počtu dvanácti synagog a modliteben.

Původně renesanční stavba, pocházející z roku 1550, byla po požáru v roce 1719 přestavěna do barokní podoby a svou vnitřní architekturou s čtveřicí kupolí sklenutých do čtyřsloupového pilíře uprostřed prostoru představuje poslední dochovaný templ lvovského typu u nás. Na výzdobě synagogy se podílel významný barokní rakouský sochař Ignác Lengelacher. Po rozsáhlé rekonstrukci v průběhu osmdesátých let uplynulého století byla na

počátku devadesátých let synagoga opět zpřístupněna veřejnosti a v současné době ji po dohodě s vlastníkem objektu – Židovskou obcí Brno – využívá Regionální muzeum v Mikulově pro výstavní účely a jako galerijní a koncertní síň. V přízemí objektu je od roku 1997 malá panelová výstava o mikulovské židovské čtvrti, v roce 2003 zde byla instalována expozice Mikulov a moravští Židé, vytvořená ve spolupráci se Židovským muzeem v Praze, vzdávající Mikulovu poctu jako městu, které bylo po celá tři staletí politickým, duchovním i kulturním centrem moravských Židů.

Expozice bratří Mrštíků (Diváky)

Expozice je instalována v domku, v němž rodina Mrštíků žila, a představuje památky na oba umělce, Aloise i Viléma, na jejich život a literárně-dramatické dílo. Připomíná především Aloisovu rozsáhlou románovou kroniku Rok na vsi, zachycující život na slovácko-hanácké vesnici z přelomu 19. a 20. století, a společné dílo – realistické drama Maryša.

Věk lovců a mamutů (Dolní Věstonice)

Archeologická expozice podávající přehled poznatků o archeologických lokalitách ze starší doby kamenné, které byly zkoumány v katastrech Dolních Věstonic a Pavlova (dvacátá a třicátá léta 20. století – Karel Absolon, poválečná léta až konec sedmdesátých let – Bohuslav Klíma, současnost – Jiří Svoboda).

Expozice poskytuje informace o jednotlivých fázích vědeckých výzkumů a ilustruje metody bádání. Předvádí kamenné i kostěné předměty, umělecky zpracované výrobky a plastiky. Část expozice vychází z objevů posledních let – prezentuje aktuální poznatky o vývoji člověka, nabízí rekonstrukci paleolitického obydlí i rekonstrukci hrobu tří jedinců, nalezeného ve Věstonicích v roce 1986, informuje o přípravě barev před 30 tisíci lety a dokládá výrobu textilií, nejstarší v dějinách lidstva.

Regionální muzeum představilo v roce 2003 řadu sezónních výstav a bylo organizátorem či spoluorganizátorem několika kulturních a vzdělávacích akcí:

Mezinárodní den muzeí

18. května, v rámci Dne muzeí, byl již třetím rokem pro návštěvníky muzea zajištěn rozsáhlý program a umožněn vstup do expozic zdarma.

V dopoledních hodinách proběhla v parku „zahradní slavnost“ spojená s přednáškou a výstavou umístěnou v exteriéru, věnovanou dietrichsteinským zámeckým a příměstským zahradám. V prostorách zámku mohli návštěvníci vedle stálých expozic zhlédnout novou výstavu obrazů mikulovské naivní malířky Jany Predikantové. V odpoledních hodinách byla v židovské synagoze otevřena nová expozice s názvem Mikulov a moravští Židé. Současně zde proběhla vernisáž obrazů pražské malířky Daniely Messiereurové a zazněl komorní koncert – 1. smyčcový kvartet židovského skladatele Erwina Schulhoffa – v podání Moravského kvarteta.

Muzeem prošlo zhruba 800 návštěvníků, procházky parkem se zúčastnilo okolo 200 návštěvníků a koncertu v synagoze okolo 150.

Koncerty

Regionální muzeum zajistilo tři koncerty vážné hudby (Moravské kvarteto, komorní orchestr Collegium Magistrorum a duo Jan Řezníček a Eduard Spáčil) a spolupodílelo se na organizaci jazzového koncertu na počest mikulovského rodáka Karla Krautgartnera. Pro svého zřizovatele organizačně zabezpečilo koncert Olomoucké filharmonie a pro pěvecké sdružení Virtuosi di Mikulov koncert pražského pěveckého spolku Hlahol.

Přednášky

Muzeum zabezpečilo tři přednášky s botanickou a krajinářskou tematikou (Teplomilná květena pahorkatinných lesů Hustopečska a Mikulovska, Přírodní rezervace Břeclavska)

a 14 přírodovědných exkurzí pro školy a veřejnost (Teplomilné trávníky: Louky pod Kumbátem, Zázmoníky, Jesličky, Nosperk; Krajina Mikulovska a LVA, Lužní lesy na soutoku Moravy a Dyje) – celkem pro cca 500 účastníků.

S velkým zájmem se setkala také přednáška o antropologickém výzkumu v dietrichsteinské hrobce, kterou navštívilo 65 posluchačů.

Sezónní výstavy

Vzhůru na cesty, 1. 4.–31. 10. 2003. Reinstalace výstavy z roku 2001.

Výstava o počátcích organizovaného cestování připomíná bohatou, pestrou a mnohdy kuriózní výbavu našich předků vyrážejících na cesty do cizích krajů, do lázní, na letní byty, za sportem či na dovolenou.

Arnošt Bláha, obrazy, 3. 4.–14. 5. 2003. Galerijní výstava krajináře ze Strachotína.

Ptáci Dunajské delty, fotografie a dermoplastické preparáty (foto Petr Macháček), 1. 4.–30. 6. 2003. Vlastní výstava.

Jana Predikantová, obrazy, Zdeňka Měřičková, textilní objekty, 18. 5.–28. 6. 2003. Galerijní výstava výtvarnic z Mikulova.

Proti času, 18. 5.–31. 10. 2003. Vlastní výstava.
Výstava věnovaná restaurování muzejních sbírek.

Dietrichsteinské zámecké a příměstské zahrady, 18. 5.–30. 5. 2003, od 1. 6. 2003 na radnici v Mikulově. Vlastní výstava.

Daniela Messiereurová, obrazy, 18. 5.–30. 9. 2003. Galerijní výstava v synagoze.

Mikulovské výtvarné sympozium „dílna“, výběr 1994–2002, červen 2003. Ve spolupráci s Městským úřadem instalováno v Českém kulturním centru ve Vidni a současně též v Bratislavě.

Vladimír Pechar, Staroegyptský portrét, obrazy, strukturáže, 9.–31. 10. 2003.

Výstavy realizované Regionálním muzeem pro jiné organizace

Expozice z historie kostela sv. Václava a kostnice, 27. 6.–30. 9. 2003. Výstava pro Spolek přátel Mikulova, instalovaná v prostorech kostela.

Život a kultura jihomoravských Charvátů, stálá výstava realizovaná pro Spolek přátel charvatské kultury, instalovaná v září 2003 v soukromém sanatoriu MUDr. Tomášové v Jevišovce.

Činnost vědeckovýzkumná a dokumentace

Záchrana archeologických památek

Ve spolupráci s Archeologickým ústavem AV ČR Brno byl realizován záchranný archeologický výzkum vyvolaný stavbou čističky odpadních vod a pokládáním kanalizace v obci Ivaň. Při výzkumu se podařilo zachytit průběh příkopu již dříve objeveného a zčásti též zkoumaného římského krátkodobého tábora datovaného do období markomanských válek. Druhým důležitým přínosem byla dokumentace celé řady sídlištních objektů, které lze předběžně časově zařadit do střední a mladší doby hradištní a do období vrcholného středověku. Na vyhodnocení výzkumu a jeho publikaci se budou podílet společně Regionální muzeum v Mikulově a Archeologický ústav AV ČR v Brně.

V průběhu roku pokračovaly práce na projektové přípravě archeologického muzea v přírodě - „Po stopách dávných kultur“.

Zoologický a botanický výzkum regionu

Pokračoval dlouhodobý průzkum - probíhalo sčítání ptáků v maloplošných chráněných územích CHKO a BR Pálava - ptáci Lednických rybníků byli sčítáni desetkrát. Sledovalo se i hnízdění na ostrovech a v rákosinách a výsledky byly vyhodnoceny (např. potvrzeno hnízdění bukače velkého, bukáčka malého, chrástala malého, kormorána velkého, racka chechtavého etc.) Ptáci Novomlýnských nádrží byli sčítáni šestkrát. Podrobněji bylo sledováno hnízdění na ostrovech, kde byl dokumentován pokles počtu racků chechtavých a rybáků obecných.

Byl prováděn floristický průzkum a sběr rostlin pro herbář na Mikulovsku a Hustopečsku.

Ve spolupráci s CHKO a BR Pálava, Zahradnickou fakultou v Lednici a MÚ Mikulov byla připravována obnova vegetačního krytu Kozího vrchu v Mikulově.

Historický výzkum

Pracoviště historie se věnuje především dvěma problémovým okruhům - dějinám rodiny Dietrichsteinů a otázkám regionálních dějin první poloviny 20. století.

Jedním z výsledků výzkumu na pracovišti bylo odhalení totožnosti renesančního panovníka na mramorovém reliéfu umístěném na sloupu arkády horního nádvoří zámku, ve kterém byl identifikován španělský král Ferdinand II. Aragonský, příbuzný manželky Adama z Dietrichsteina.

V souvislosti s připravovanou expozicí o historii zámku, města a panství se výzkum soustředil na osobnosti majorátních pánů především z 16., 17. a 18. století.

V oblasti moderních dějin pracoviště dokumentovalo dějiny Mikulovska od první světové války po rok 1948. Byl sestaven a průběžně doplňován soupis židovských obyvatel Mikulova před druhou světovou válkou, byly zaznamenávány jejich osudy za války a emigrace do zahraničí. V rámci projektu Dokumentačního střediska moravského židovství byly registrovány informace o židovském obyvatelstvu před druhou světovou válkou ve fondech Moravského zemského archivu, zejména ve fondu uprchlíků ze zabraných území v roce 1938.

Průběžně byly též navazovány kontakty s mikulovskými rodáky a soustředovány materiály týkající se původního obyvatelstva (předměty, fotografie, záznamy vzpomínek).

Ve spolupráci se Spolkem přátel Mikulova pracoviště historie vytvořilo expozici o dějinách kostela sv. Václava a kostnice.

V rámci spolupráce mezi Jihomoravským krajem a Provincíí Utrecht se pracoviště historie podílelo na terénním výzkumu studentů prof. Sjefa van Hoffa z univerzity v Utrechtu, týkajícím se regionálního hospodářství.

Pracoviště historie spolupracovalo také se společností The Sudeten Germans in Canada na výzkumu vystěhovalců z ČSR před druhou světovou válkou.

Z pramenů ve fondech MZA byly excerpovány informace o barokním sběratelství Dietrichsteinů, inventářích zámku v Mikulově a o objektech antropologického průzkumu.

Z pramenů ve fondech MZA byly excerpovány informace o vývoji krajiny na jihu Mikulova za Liechtensteinů a Dietrichsteinů.

Vinařství

Průběžně byl doplňován adresář vinařů, vinařských podniků, firem, sklepů a vinoték. Doplňována byla i databáze historických vinařských lisů z jižní Moravy.

Odborná knihovna

Knihovní fond byl k 30. listopadu 2003 doplněn o 130 jednotek - všechny byly řádně zaevidovány, zkatologizovány a uloženy.

V souladu se zákonem 257/2001 Sb. byl vytvořen historický fond muzejní knihovny. Nyní obsahuje 173 knihovních jednotek, které byly přihlášeny do Centrální evidence sbírek na MK ČR a jsou uloženy v zámecké knihovně.

Ve dnech 28.-30. 5. 2003 proběhl v Třebíči veletrh muzeí ČR zaměřený na muzejní knihovny a publikační činnost - RMM se zde prezentovalo vlastním stánkem.

Zámecký park a botanická zahrada

Zámecký park je jedinečnou ukázkou parku hradního typu, jednoho z největších u nás (jeho celková rozloha je 23 hektarů). Tvóří ho zahradní terasy nestejně rozlohy, umístěné v různých výškových úrovních po obvodu Zámeckého kopce. Obnova po válce téměř zaniklého parku probíhá od roku 1986 a jejím cílem je vytvořit dokonalou ukázkou jižanského parku hradního typu. Charakter výsadby je podmíněn příznivým klimatem a využívá původní dřevinné i bylinné vegetace Zámeckého kopce - jako jednoho z návrší Pavlovských vrchů, významně jsou zastoupeny i druhy teplomilných okrasných dřevin Středomoří.

Vzniklo zde rozárium a botanická zahrada vzácných teplomilných rostlin Břeclavska, zejména oblasti Pavlovských vrchů a Hustopečska. Obnovené terasy byly opatřeny informačními tabulemi a propojeny v okružní procházkovou cestu parkem. Také všechny dřeviny a byliny dostaly informační tabulky.

V tomto roce byly prováděny terénní práce a výsev semen vzácných teplomilných rostlin v botanické zahradě a zahradních terasách po obvodu zámku. Nainstalovaly se další informační tabulky k jednotlivým rostlinám a byla zde umístěna pitná fontána.

Opravy a údržba objektu

Muzeum v rámci svých majetkových práv a povinností pečuje o rozlehlý zámecký objekt a přilehlý areál, bytový dům v zámeckém areálu a pod zámek a objekty v Divákách a Dolních Věstonicích, v nichž jsou umístěny expozice.

V roce 2003 byly provedeny opravy fasád zámeckého sálu, vinárny, brány na druhém nádvoří a bytového domu v areálu zámku. Byl opraven průchod na oratoř kostela sv. Václava a také zajištěna oprava kašny v zámeckém parku, jejíž sochařská výzdoba byla restaurována.

Z investičních stavebních prací byla ukončena závěrečná fáze rekonstrukce půdních prostor na muzejní knihovnu a další dvě kanceláře, která byla zahájena v roce 2002, a proběhlo kolaudační řízení.

Návštěvnost

Návštěvnost celkem: 49 327 platících návštěvníků (srov. s rokem 2002 - 49 312)

Expozice - zámek Mikulov: 23 670 návštěvníků (srov. s rokem 2002 - 23 948)

Synagoga: 3 855 návštěvníků (srov. s rokem 2002 - 4 496)

Expozice Věk lovců a mamutů v Dolních Věstonicích: 21 375 návštěvníků (srov. s rokem 2002 - 20 581)

Památník bratří Mrštíků v Divákách: 427 návštěvníků (srov. s rokem 2002 - 287)

Kromě platících návštěvníků navštívilo prostory RMM v roce 2003 celkem 16 745 dalších osob, z toho 14 775 při společenských akcích a krátkodobých pronájmech nebytových prostor, 1 170 osob při vernisážích a 800 pak v rámci Dne muzeí. (Tyto údaje jsou shrnutím k 30. listopadu 2003. Dle předběžných smluv na krátkodobé pronájmy a předpokladu návštěvnosti kulturních a společenských akcí plánovaných do konce roku 2003 navštíví zámek cca dalších 1000 osob.)

K 30. listopadu 2003 navštívilo Regionální muzeum v Mikulově celkem cca 67 000 osob. Předpoklad do konce roku 2003 - 68 000 osob.